

Møte for lukkede dører, Stortinget 29. januar 1925

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 29. januar 1925 kl. 12.00.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

Beretning fra statsministeren om de utenrikske forhold.

Præsidenten: Præsidenten foreslår møtet holdt for lukkede døre. - Ingen har uttalt sig mot det, og præsidenten anser det for vedtatt.

Præsidenten foreslår, at regjeringens medlemmer og de i reglementets § 53 omhandlede Stortingets funktionærer gives adgang til møtet, og likeledes at utenriksråden og en sekretær fra utenriksdepartementet får adgang. Endvidere vil præsidenten foreslå, at spesielle repræsentanter for pressen, som er tilsagt av utenriksdepartementets pressekontor, gives adgang til at overvære forhandlingene. Præsidenten vil føie til, at det har været skik og bruk, at utenriksministeren har kaldt til sig chefredaktørene for pressen og har git dem visse orienterende opplysninger. Ved at de får adgang til Stortingets forhandlinger, opnår man at slå to fluer med ett smekk. - Ingen har uttalt sig mot det, så præsidenten anser det som enstemmig vedtatt.

Statsministeren vil gi Stortinget en beretning om utenrikske forhold.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel:¹ Den meddelelse, som jeg akter å gi Stortinget, er en beretning om den utenrikspolitiske situasjon ganske i sin almindelighet, en meddelelse om de forskjellige ting, vi arbeider med i utenriksdepartementet, som er kommet så langt, at jeg har ment, det var av interesse for Stortingets medlemmer å bli bekjent med dem. Når møtet må holdes for lukkede døre, skyldes det den omstendighet, at en hel del av disse saker befinner sig på forberedelsens standpunkt, på et tidspunkt, hvor det ikke vel går an å behandle dem som offentlige, fordi der ikke ennu er nådd noget resultat og resultatet i mange tilfeller avhenger av, at disse spørsmål behandles med diskresjon. Jeg sier dette, fordi der ofte synes å herske en viss misforståelse omkring disse møter for lukkede døre, som holdes mellom utenriksministeren og Stortinget. Der har i forbindelse med dem vært talt om diplomatisk hemmelighetskremmeri og at man med urette holdt offentligheten ute. Men forholdet er det, at skal utenriksministeren i det hele tatt kunne holde den folkevalgte myndighet underrettet om, hvad der foregår i utenriksdepartementet, må det enten skje på den måte, at han legger det frem for et organ av Stortinget - og det skjer jo også ofte til utenrikskomiteen - eller det må skje på den måte, som har vært brukt hyppigere i den siste tid og som jeg mener med rette: at det legges frem for det samlede Storting. Men det gjøres i full tillit til Stortingets diskresjon, og det har selvfølgelig intet med hemmelighetskremmeri å gjøre, for det sier sig selv, at i alle land, under alle forhold, hvor utviklet folkestyret blir og hvor utviklet

¹ Herfra gjengitt etter stensilert referat.

det offentlige diplomati blir, vil der alltid være tilfeller hvor det vil være umulig å offentliggjøre visse ting, som vedkommer f.eks. forhandlinger med andre land på tidspunkt, hvor forhandlingene ikke er nådd frem til et resultat.

Jeg hilser imidlertid med den største glede, at presidenten har fulgt anmodningen, som jeg stillet, om å gi pressen adgang. Jeg tror, at derved er der åpnet en ny skikk vel værd å følge. For disse ting, som her sies, er ikke ting, som behøver at holdes skjult for pressens ansvarlige ledere. Tvertimot tror jeg, det kan være heldig og riktig, at de får anledning til å følge utviklingen av de utenrikske saker, forinnsen de når frem til offentligheten. Vi vet jo det, at likeså fullt som man kan stole på Stortingets medlemmers diskresjon, kan man stole på disse ansvarlige pressemenns diskresjon. Utenriksdepartementet har, som hr. presidenten nevnte, så ofte søkt pressen for at holde den underrettet om forskjellige begivenheters gang, at man fullt ut vet, at man kan stole på diskresjon og - jeg legger til - forståelse der. Jeg behøver derfor ikke å understreke, at dette, jeg har å si, selv om det ofte kan synes nokså likegyldig, nokså dagligdags, ikke for øieblikket på nogen måte må meddeles offentligheten.

Jeg går nu over til den beretning, hvorfor møtet er satt, og jeg tar da de forskjellige spørsmål i rekkefølge, forteller, hvad de angår, hvorledes de ligger an og hvor langt vi er nådd, og jeg begynner med vort forhold til sovjetforbundet, fordi forhandlingene der har spillet en nokså fremtredende rolle i vort arbeide fremover.

Rusland.: Sovjetforbundet blev anerkjent de jure av Norge i februar ifjor. Samtidig som denne anerkjennelse de jure fant sted, som jo straks bragte oss i et annet forhold til de russiske sovjetrepublikker, idet den diplomatiske forbindelse da blev gjenoptatt og forholdet mellem rikerne blev det normale, venskabelige som det hadde vært i gamle dage - samtidig med at denne anerkjennelse de jure var i orden, besluttet man straks å gå til forhandlinger med sovjetrepublikkene om en ny handels- og sjøfartstraktat, som bygget på mestbegunstigelsesprinsippet og som skulde tre istedetfor den foreløbige norsk-russiske traktat av september 1921. Likeledes skulde der forhandles om spørsmålet om kystdistriktshandelen, om forholdene i Nordishavet og i det hele tatt om de spørsmål som hadde interesse.

Dette, å få en ny handels- og sjøfartstraktat, hadde betydning for begge riker, og begge parter var også interessert i, at disse forhandlinger fant sted med størst mulig fortgang. Jeg vil ikke si, at det er en livsinteresse for Norge å få en ny handels- og sjøfartstraktat med Rusland

- det er det ikke - for forholdet er jo, som jeg nevnte, det, at vi har den foreløbige norsk-russiske traktat av 1921 og den har i det store og hele fungert godt. Det er fremfor alt en styrke nu under forhandlingene, at vi har den, fordi derigjennem er vi i den situasjon, at ikke på noget punkt er interessene så sterke, at vi skulde kunne la oss friste til å gå med på innrømmelser, som vi ellers ikke vilde ha gjort.

Forhandlingene blev til å begynne med ført av en delegasjon, opnevnt under 9. mai 1924 og som bestod av provianteringsdirektør Harald Pedersen som formann, ingeniør Gulowsen, ekspedisjonschef Johannessen, byråchef Klæstad, fylkesmann Hagb. Lund, konsul

Platou og konsul Wrangell. Delegasjonens mandat gikk ut på, at den skulde søke istandbragt en handels- og sjøfartstraktat med sovjetrepublikkene, såvidt mulig overensstemmende med et utarbeidet utkast. Den skulde søke å tilveiebringe en ordning av de krav, som de norske myndigheter og tjenestemenn hadde på sovjetregjeringen, og den skulde søke en orientering med hensyn til forbundsregjeringens stilling til de private erstatnings- og restitusjonskrav med sikte på eventuell optagelse av forhandlinger derom. Den 19. juni begyndte forhandlingene og på en hel rekke både viktige og mindre viktige punkter opnåedes der enighet. Jeg skal nevne et par av dem. Det lykkedes f.eks. delegasjonen å opnå nasjonal behandling for skibsfarten og der blev til yderligere sikkerhet vedtatt bestemmelser om mestbegunstigelse. Fra disse to hovedprinsipper krevet sovjetrepublikkens forhandlere kystfarten undtatt. Under almindelige omstendigheter vilde man fra norsk side ikke ha så meget mot å undta kystfarten - traktaten var jo gjensidig, men den russiske kystfart befinner sig i en særstilling, fordi der er noget som kaldes "den store kystfart", og den innbefatter trafikken mellem russiske havne, som ligger på vidt forskjellige dele av jordkloden. Det er trafikk mellem Østersjøhavnene og Østasiatiske havne, mellem Murmans havne, Hvitehavets havne og Østersjøen, mellem Sortehavet og Østersjøhavnene og Østasiatiske havne - det er altså en verdensomspendende fart, som kan betegnes som "den store kystfart", og det, å bli satt utenfor den, det kan Norge ikke uten videre finne sig i. Til nød kunde man gå inn på en mestbegunstigelsesbestemmelse, omfattende også den store kystfart, slik at intet annet land kunde få fordele eller rett til den, men hvis ikke det kan innrømmes, så må Norge kreve deltagelse i den store kystfart. Vor skibsfart har ikke tidligere i nogen stor utstrekning drevet denne russiske kystfart, men nogen trafikk har der til alle tider vært, - fart mellem Sortehavshavnene og Østersjøhavnene med salt, fart og eksport fra Østersjøhavnene til Øst-Asien, f. eks. Wladivostok, var således ingen sjelden foreteelse for norske fartøier. Det sier sig derfor selv, at det, at komme i en ugunstig stilling her sammenlignet med andre nationers sjøfart er det ganske utelukket at kunne gå med på.

Endel andre spørsmål, som det ikke lykkedes delegasjonen å komme til enighet om, var handelsdelegasjoners forhold i Norge, spørsmålet om å gi medlemmer av handelsdelegasjoner diplomatiske rettigheter og i hvilken utstrekning det skulde skje. Der holdt vi strengt på, at man kunde ikke gå lenger enn til, at dette måtte gjelde handelsdelegasjonen i Oslo, i hovedstaden, mens Rusland på sin side påberopte sig lignende avtaler med Italien og England, som var gåt noget videre. Til gjengjeld selvfølgelig vilde sovjetrepublikken som vi ha full rett til konsulære representanter rundt omkring i vore byer med de fordele og rettigheter, som innrømmes konsulere.

Et tredje spørsmål var pomorhandelen, Finmarksfisken. Vi har hvert år i det siste solgt Finmarksfisk til russerne, men ved særlige avtaler og under særskilte betingelser. Vi ønsket nu å få åpnet en mere almindelig adgang til denne handel og i prinsippet var Rusland villig til at gå inn på det. Den tvist, som opstod mellem de norske og russiske forhandlere på dette område, var nærmest en tvist om, hvor stort kvantum Norge skulde få rett til å sende til Rusland. Der vilde russerne ikke gå lenger enn til 300 000 pund,

mens der fra norsk side blev forlangt 1 million. Behovet for å sende fisk til Rusland er jo forskjellig for de forskjellige år, og jeg tror nok, at der på dette område kan nåes et resultat som er tilfredsstillende. Det er i det hele tatt et spørsmål, om dette spiller en så stor rolle fordi Ruslands behov for denne fisk synes hvert år å være tilstede, og hvis Ruslands behov overstiger det kvantum, som i traktaten står som det licensberettigede, så vil Rusland, som jo har hele herredømmet over handelen på det offentliges hånd, naturligvis tillate større innførsel. Men det er selvfølgelig i vor interesse å få på forhånd rett til et så stort kvantum som mulig.

Endelig var der en dissens med hensyn til tollsatser. Rusland holder jo meget høie tollsatser og det var ønskelig for oss å få tollsatsene for vore viktigste produkter, salt fisk, klipfisk, tørfisk og sill av norsk oprindelse, nedsatt. Den russiske regjering var villig til å traktatfeste de nugjeldende tollsatser, sålenge traktaten varte, dog ikke over 3 år. Men på vor side blev det krevet, at tollsatsene på ingen måte måtte forhøies under traktattiden uten annen tidsbegrensning.

Videre var sovjetregjeringen villig til å nedsette tollsatsen med 50 pct. for hermetisk nedlagt røket sill, kippers, av norsk oprinnelse, som innførtes til Murmansk, mens fra norsk side krevdes, at de nuværende tollsatser på konserver ved innførsel til alle havne i sovjetforbundet skulde nedsettes med 90 pct., forsåvidt angår hermetisk nedlagt sill eller brisling i olje. Forholdet er jo det, at de nugjeldende tollsatser er nærmest prohibitive.

Endelig var der et fjerde viktig spørsmål og det var vor fangst i Hvitehavet. Der har vi jo meget store interesser. De vanskeligheter, som opstod der på grunn av, at Rusland hevder en territorialgrense, som går 12 kvartmil fra land, har jo gjentagende medført konflikter. Disse konflikter har vært undgått i de siste år, fordi der har vært sluttet spesielle koncessjonsavtaler mellom de norske fangstinteresser og Rusland. Disse spesialkoncessjoner er gått ut på rett til fangst uten hensyn til territorialgrensen. Forsåvidt har koncessjonene vært tilfredsstillende som de ikke har markert nogen spesiell territorialgrense og derfor ikke har ført oss op i den uheldige situasjon, at Rusland bakefter kunde påberope sig, at vi ved å gå med på en koncessjon til en bestemt grense hadde innrømmet denne grenses berettigelse. Dertil kommer, at koncessjonsavtale ikke har vært sluttet mellom statene. Den norske regjering har offisielt intet hat å gjøre med disse koncessjoner. En annen sak er det, at den i høi grad har understøttet bestrebelsene for å få koncessjon.

Der forlangte vi nu at hvis man ikke kunde bli enige om en grense, så skulde Norge iallfall få mestbegunstigelse i disse farvann, slik at ikke andre makter skulde få rett til å fange på dette territorium gunstigere enn Norge. Men Rusland var ikke villig til å gi samme mestbegunstigelse for fangst som for fiske. Fiske interesserer ikke Norge, men fiske interesserer i høi grad England. Og det har lyktes England å fremtvinge - jeg bruker med vilje uttrykket fremtvinge, for jeg tror det er det riktige - en ordning hvorved England fisker inntil 3-milsgrensen, der er den grense som England anerkjenner. Og Rusland var villig til å gi også oss denne rett. Men denne rett interesserer oss mindre. Vi krevet derfor samme

mestbegunstigelse både for fangst og fiske, og på det punkt har ikke enighet kunnet opnåes, og jeg legger til: enighet tror jeg heller ikke vil kunne opnåes. Imidlertid har Norge også i år sluttet en koncessjonsavtale med Rusland om fangst. Og denne koncessjonsavtale faller omtrent sammen med den ifjor. Den gjelder for en lidt kortere tid, idet man ikke kan begynne før jeg tror der er 1. mars, mens man ifjor kunne begynne 15. februar, men til gjengjeld er der i år lidt billigere avgift. Og jeg har inntrykk av at begge parter, både Rusland og de norske sælfangere, er passelig tilfreds med den avtale, slik at også i år er vi kommet over den vanskelighet som dette spørsmål byr. Det er mulig at løsningen her ved traktatforhandlingene ligger i en koncessjonsordning, som faller nogenlunde sammen med den man har opnådd i år, men som varer automatisk sålänge traktaten varer, slik at man slipper hvert år å opta nye forhandlinger. Jeg tror også at dette spørsmål kan løses på tilfredsstillende måte. I det hele tatt har vi måttet forsøke å løse de divergenser som er mellom Rusland og oss på en praktisk måte med tilsidesettelse av et meget viktig prinsipielt spørsmål, nemlig det viktige prinsipielle spørsmål, om vi generelt og i sin almindelighet skulde kreve mestbegunstigelse fastsatt i den nye traktat. Dette var en forutsetning da de jure anerkjennelsen fant sted og blev også, som det vil erindres, godkjent av den russiske representant her. Men den russiske regjering har på sin side ikke villet anerkjenne hvad dens representant her gjorde, og den strid har det ikke vært mulig å få løst. Norge har protestert og sterkt fremholdt sin prinsipielle rett. Og da forhandlingene i juli måned blev avbrutt, så stod også dette viktige punkt tilbake, og det var ikke mulig i Rusland å komme nærmere. Delegasjonen vendte da tilbake til Norge i juli måned. Forutsetningen var da at man utover høsten skulde gå til fortsatte forhandlinger her i Oslo mellom delegasjonene. Men før så skjedd, inntratte noget nytt som fikk betydning for sakens utvikling. Den russiske representant, fru Kollontay, kom til mig like før hun reiste til Moskva på besøk, og vi diskuterte utførlig disse spørsmål som nu stod mellom Norge og Rusland. Hun var som besjælet av et varmt ønske om å nå til en ordning. Og resultatet av denne samtale var at jeg sendte hende en skrivelse, hvori jeg pekte på muligheten av at man kunde løse de spørsmål som nu stod mellom oss, på en praktisk måte, ved å ta dem op ganske særskilt og så heller la den prinsipielle side av saken hvile, idet selvfølgelig, sa jeg, vi meget sterkt måtte hevde vor prinsipielle rett og hadde vanskelig for å foreta noget skritt som kunde tyde på at vi hadde gitt avkald på den prinsipielle rett, men at det kunde tenkes at løses ved at man lot dette spørsmål, hvorom vi ikke kunde bli enige, være svævende, og sluttet avtale med mestbegunstigelse for de spesielle punkter det her gjaldt. Dette brev, hvorav jeg skal få lov å lese op et par punkter for å understreke hvad det gjaldt, hadde, såvidt jeg kan forstå, en god virkning. Det heter i det: "Det synes mig som om det bare er nogen få, men vistnok viktige punkter som danner en alvorlig hindring for opnåelse av enighet, men jeg nærer det håb at også her en løsning måtte kunne finnes, så at traktat kan slutes og helt normale forbindelser derved opprettes mellom de to land.

Det viktigste punkt synes for mig å være det forbehold som U.R.S.S. vil gjøre ved å undta fra den mestbegunstigelse som tilståes Norge fordele som gis land, som har anerkjent Unionen før

den 15. februar i år". Ja, jeg tror ikke jeg har nevnt det, at når Rusland ifjor nektet denne generelle mestbegunstigelse, så påberobte det sig den omstendighet at efter dettes mening var vor anerkjennelse de jure kommet litt for sent, og at vi derfor ikke kunde stilles i samme gunstige klasse som de forholdsvis få land som hadde anerkjent Rusland før 15. februar. Særlig interesse for oss hadde i denne forbindelse egentlig kun Storbritanien, da det særlig var sjøfartsinteresser det her gjaldt. Vi har bestemt protestert mot det.

Visstnok var den kongelige resolusjon av 15. februar, men saken var ordnet allerede før den tid. Og det er ganske betegnende at i en offisiell russisk kalender står det uttrykkelig at Norge anerkjente Rusland de jure den 13. februar. Der synes imidlertid også i Rusland å herske nogen uklarhet på det punkt. Sendemann Urbye forteller fra et vittighetsblad i Rusland på den tid, at den ene kommissæren spør den annen: "Er der noget nytt idag? "Ikke det ringeste, ikke engang meddelelsen om Norges daglige anerkjennelse av Rusland er innløpet." Så det var på den tid et sterkt ønske fra russisk side at Norge skulde anerkjenne, og nyheten om dette løp kanskje litt hurtigere enn anerkjennelsen virkelig fant sted. Jeg gjengir nu videre av mit brev til Madame Kollontay: "Skjønt jeg meget beklager den stilling som sovjetforbundet her har inntatt og håber at det må lykkes forhandlerne å nå til prinsipiell enighet på dette punkt, vil jeg - hvis det ikke skulde lykkes - være tilbøielig til å tro, at man kunde finne en løsning av denne vanskelighet ved å la det prinsipielle tvistepunkt hvile og istedet få truffet bestemmelser om konkrete innrømmelser, som sikret vårt lands interesser på tilfredsstillende vis. Eksempelvis vil jeg nevne at det for den store kystfarts vedkommende - forsåvidt ikke den i selve avtalen kan åpnes for norsk skibsfart - måtte kunne fastslåes at også Norge skulde ha rett til å delta i denne forsåvidt og når sådan tillatelse blev gitt annen nasjons skib.... Et annet punkt som jeg finner av vesentlig betydning, er spørsmålet om de respektive regjeringers representanters stilling i det annet land", - det var det jeg nevnte om handelsdelegasjonenes rett til diplomatiske fordeler. - "De vil være opmerksom på, at Unionens ønske om eksteritorialitet for en rekke av Unionens handelsagenter og deres kontorer i Norge ikke er i overensstemmelse med almindelig internasjonal praksis og også vilde stride mot gjeldende norske bestemmelser. Jeg har dog grunn til å tro at dette spørsmål vil kunne løses på tilfredsstillende vis, idet jeg av den norske delegasjons uttalelse til mig har forstått det slik, at der fra Unionens side ikke vilde fastholdes noget krav om diplomatiske rettigheter for handelsagenter utenfor Oslo. Den norske regjering er villig til ved siden av den eksteritorialitet som Unionens legasjon og dens personale nyter også å gi sådan eksteritorialitet til chefen for en eventuell handelsdelegasjon ved legasjonen, likesom selvfølgelig de konsuler, som Unionen måtte ønske å ansette i Norge vil nyte fulle konsulære privilegier". Et tredje punkt er pomorhandelen, og om pomorhandelen antyder jeg at der må det være mulig å finne et passelig importkvantum. For det siste punkt, fangst nordenfor Sovjetforbundet, nevner jeg at det muligens vil være hensiktsmessig å la de prinsipielle tvistepunkter hvile og ordne saken på den måte, at Sovjetforbundet gir tilfredsstillende konsesjon til norske fangstmenn, og jeg mener at det er ganske

nødvendig at avtale om dette punkt sluttet samtidig med traktaten og med minst samme varighet som denne. Da så fru Kollontay kom hjem fra Moskwa, søkte hun mig straks og sa at hun trodde, det vilde være heldig for en gunstig løsning av disse tvistepunkter, om der blev optatt direkte forhandlinger mellem vor sendemann Urbye og den russiske viceutenrikskommisær Litvinoff. Vi forela dette spørsmål for legasjonen i Moskwa og for vår delegasjons formann, provianteringsdirektør Pedersen, og vi blev enige om at det vilde være formålstjenlig, når et så tydelig ønske var fremkommet fra russisk side å følge dette, utskytte delegasjonens forhandlinger og prøve hvor langt vi kunde nå ved direkte diplomatiske forhandlinger. Disse diplomatiske forhandlinger om spørsmålet har vært ført og føres ennu under kontakt med den norske delegasjon, og vi er kommet så langt at jeg tror der er mulighet for løsning. Men det sier sig selv at skal løsningen kunne skje, må Rusland vise imøtekommenhet og forståelse. Hvor langt Ruslands interesse for å få en handelsavtale med Norge går, er vanskelig å si. Jeg skulde imidlertid tro at Rusland har en ganske sterk interesse av å få en ordnet handelsavtale med Norge, og uten som sagt å være av vital betydning for oss, så tror jeg at det vil være tilfredsstillende til utvikling av den handel og omsetning som allerede finner sted å få en fast avtale. For det må man huske på, at forholdet til Rusland, handelspolitisk sett, må sies å være tilfredsstillende og har utviklet sig ganske bra på de forskjellige områder. Det gjelder ikke alene vor fiskehandel og de interesser som knytter sig til fiskeriene, men det gjelder også skibsfarten, og det gjelder andre områder. Der er en stigende omsetning, og der er muligheter for videre utvikling. Hvad vore gamle økonomiske krav angår, så sier det sig selv, at der må tas all mulig reservasjon, slik at vi der blir stående like gunstig som enhver annen makt, og det er også uttrykkelig uttalt i de jure anerkjennelsen av Rusland. Jeg har sagt det tidligere, og jeg gjentar det, der er så mange nye tingmenn tilstede, at jeg tror ikke at vi i forbindelse med handelstraktaten kan få nogen konkret løsning av det mellemværende. Det har ingen europeisk nasjon opnådd, og det opnår vel dessværre ikke vi heller. Men en utvikling av omsetningen og de fordeler som knytter sig til den, må sies å ha stor betydning.

Hvad det politiske forhold til Rusland angår, så kan jeg ikke si annet enn at også det er tilfredsstillende. Jeg har inntrykk av et fullt loyalt samarbeide mellem den russiske legasjon og oss. I mange land frykter man den propaganda som fra russisk side skal finne sted i lande hvormed Rusland har knyttet offisiell forbindelse, og det er en meget berettiget og begrunnet frykt, og jeg tror at enhver norsk regjering vil være sterkt på vakt mot en propaganda som innebærer trusler mot norsk lov, rett og forfatning. Men at vi skulde være særskilt utsatt for en slik propaganda som følge av den omstendighet at vi har offisiell relasjon med Rusland, tror jeg ikke. Jeg er nærmest tilbøielig til at tro at det gode forhold hvori vi står efter de jure-anerkjennelsen, kanskje kan hjelpe oss i så henseende til å verne oss mot den slags agitasjon, iallfall når den får en illoyal karakter, og skulde komme fra russiske myndigheter som står staten nær. I så henseende er det ganske betegnende hvad Scheflo skriver i en artikkel den 7. januar under titlen "Svik og æresløshet" i Norges Kommunistblad: "Forutsetningen for at denne regjering kan bli anerkjent de jure

av borgerlige regjeringer, er at den strengt avholder sig fra enhver agitasjon eller annen partipolitisk virksomhet i andre land. Hvis det altså var sandt det Karl Johanssen påstår, at Komintern er et redskap i hendene på det russiske diplomati, kunde ingen bebreide den norske regjering, om den avbrøt forbindelse med Rusland."

Og det sier sig selv at den norske regjering vil være fullt opmerksom på disse forhold og nedlegge en bestemt og som enhver vil forstå vel begrunnet protest, hvis det offisielle Rusland skulde ta del i en agitasjon som sikter på anslag mot vårt lands forfatning. Jeg er nu ferdig med Rusland.

Finland.: Jeg kommer nu til Ruslands naboland, Finland. Der blev allerede ifjor de grenseforhandlinger som hadde pågått, avsluttet på en tilfredsstillende vis, 4 konvensjoner i orden og ratifisert. De 2 siste vil bli undertegnet i nær fremtid fra norsk side. Grensen vil bli opgått i løpet av sommeren overensstemmende med traktaten. Den nye grense vil bli opgått og avmerket, og også den gamle grense som ikke har vært opgått på lang tid, vil bli opgått og avmerket. Der er intet irregulært i hvad man kanskje har fått inntrykk av ved en meddelelse i den finske presse. Vi har et annet spørsmål med hensyn til Finland som ikke er fullt så gledelig, og det er at vi ikke kan få istand en sjøfartstraktat. Vi er ikke nu en mestbegunstiget nasjon i finske havne, og det koster den norske handelsflåte mange penger og er et litet verdig forhold for en sjøfartsnasjon. Jeg beklager å måtte si at der har ikke, efter min mening vært vist den imøtekommenhet og forståelse fra finsk side likeoverfor dette spørsmål som ønskelig skulde være hos et lands regjering som jo på mange måter understreker at den i sin utenrikspolitikk nærmest vil tendere vestover og ikke sydover. Imidlertid ligger det i den siste tid litt bedre an, så vi få håbe at et resultat nåes. Saken er virkelig nokså gammel. Allerede i 1921 i den Blehrske regjering hadde vi med den å gjøre. Den gang puffet finnene den ut, fordi de sa at de vilde la saken undersøke av et traktatutvalg. Under grenseforhandlingene var det tydelig nok at Finland ikke ønsket å løse denne sak særskilt, men tvertimot vilde beholde den svevende som et middel til å opnå visse fordele nordpå, hvad der også blev nokså tydelig antydnet under forhandlingene. Men det blev fra norsk side meget bestemt avvist at disse spørsmål skulde blandes sammen, og det lykkedes - vistnok ikke uten vanskeligheter - å få hovedavtaler om grenseforholdene istand uten at sjøfartsinteressene blev tillatt å komme inn i det. Da nu disse avtaler var i orden, blev spørsmålet om en sjøfartsavtale atter tatt op. Oprindelig var det tanken å søke avsluttet en handels- og sjøfartstraktat med Finland, men det har man måttet opgi, og man har konsentrert sig om en sjøfartsavtale som man trodde var lettere og enklere å få igjennem. Det arbeider vi fremdeles med. Finland har fremsatt forlangende om visse imøtekommelser i Pasvikelven, transport- og toll-lettelser og pasvisa-lettelser, som der også fremsattes krav om under grenseforhandlingene, men som vi da bestemt avviste. Der er likeså liten grunn til å gå med på disse krav i sjøfartsavtalen, som det var i grenseavtalen. Vi har sagt at vi skal stille oss meget imøtekommende likeoverfor alle finske interesser der nord, hvor det gjelder transport- og trafikklettelser. Vi skal stille oss meget imøtekommende når det ikke går våre interesser for nær, men å la det bli et vilkår for avsluttelse av en sjøfartstraktat kan vi ikke finne oss i. Finland

peker på sin lille sjøfart på Norge, mens vi har stor sjøfart på Finland. Men Norge har avsluttet sjøfartsavtaler med mange lande, hvor den direkte iøinespringende fordel er på Norges side, fordi Norge nu engang er en stor sjøfartsnasjon, og Norge kan ikke i lengden finne sig i at det av et land som Finland på dette område blir holdt utenfor almindelig mestbegunstigelse. Vi har nu fått ny sendemann i Finland, som atter har tatt dette spørsmål op. Jeg har inntrykk av ved samtale med den finske minister og av de rapporter som kommer fra Finland, at utsiktene er litt bedre. Finland selv forstår at dette må engang få en ende. Jeg tror kanskje løsningen ligger deri, at vi suverent treffer bestemmelser om pass, toll og trafikken nordpå som tilfredsstillende for Finland, men som står helt for vår regning og ikke har noget med avtalen å gjøre og at Finland så går med på en almindelig mestbegunstiget sjøfartsavtale.

Svalbard.: Nu går jeg over til våre arktiske interesser. Der har vi først Svalbard. Vår suverenitet over Svalbard i overenstemmelse med vår traktat blev anerkjent av de russiske sovjetrepublikker da vi anerkjente dem de jure, og det må karakteriseres som en meget stor gevinst, foruten Ruslands anerkjennelse av vårt forhold til Svalbard, vilde det kunne både straks og fremover i tiden ha beredt oss meget store vanskeligheter - ja, jeg går så langt som til å si farer. Nu er forholdet til Rusland bragt i orden, og forholdet til Tyskland, som er den annen stormakt som med adskillig misnøie og bitterhet har sett på vår Svalbardtraktat, bringes automatisk i orden, idet jo Tyskland er forpliktet til å godkjenne vår suverenitet som følge av Versaillestraktaten. Men det sier sig selv at den norske regjering har vært interessert i at også Tyskland med velvilje eller i allfall med forståelse skulde se på hvad der er skjedd, og vi har prøvet i de forhandlinger og samtaler som har funnet sted, å vise Tyskland alt mulig hensyn, så også der tror jeg at forholdet vil bli tilfredsstillende. Det som nu gjenstår, er imidlertid meget vanskelige ting, det er å få rettslig fastslått de jordrettigheter, gruberettigheter, interesser, som de forskjellige land har på disse øer. Det skal avgjøres ved en domstol i Kjøbenhavn, hvor en danske er president, og hvor hver av de makter som har krav, møter med en dommer. Det sier sig selv, at her kan opstå adskillige vanskeligheter, da kravene der oppe ikke alltid er rettslig så sikkert begrunnet. Jeg tror dog, at for Norges vedkommende står vi ganske godt. Fra norsk side har det nu i lang tid vært dratt omsorg for at disse forskjellige rettslige spørsmål blev godt forberedt, slik at vi kom vel rustet til Kjøbenhavn. Der var også direkte tyske interesser som knyttet sig til Bjørnøya, og som tilsynelatende hadde en viss styrke. Det har lykkedes underhånden å få ordnet forholdet med tyskerne mot utbetaling fra det selskaps side som nu er interessert i Bjørnøya. Det er skjedd med regjeringens konsens og under samarbeide med regjeringen. Selv om det kostet noget - såvidt jeg husker - det vil jo komme til Stortinget i løpet av våren, dreiet det sig om kr. 200 000,00 - så har man ment, at det vilde være en overmåte gunstig ting å få den tyske interesse fjernet forinnan vi kom til Kjøbenhavn. Dermed skulde, såvidt jeg vet, Bjørnøya være udisputerlig. Men på selve Spitsbergen er der forskjellige forhold, som nok kan vekke strid og medføre vanskeligheter, og hvor det gjelder at vi er vel rustet når vi kommer frem.

Grønland.: Hvad Grønland angår, så må den avtale som blev truffet ifjor, sies i det store og det hele tatt å ha tilveiebragt ro. Nordmennene har i allfall litt efter litt, tror jeg, fått forståelsen av at de kan optre på Øst- Grønland ganske som før, at intet kan legges iveien for deres initiativ, deres handlefrihet der oppe. Men på dansk side har det dessværre vært sterk nervøsitet med hensyn til avtalen, og den slår ut, som man vil ha erfart, på en ganske ubehagelig, jeg tror jeg kan si utekkelig måte. Imidlertid er vår rett så god og sterk at de kommer ingen vei. Det å tro at avtalen hindrer jaktekspedisjoner, det er en tro som kun gir uttrykk for et ønske, men som beviser et stort ubekjennskap til avtalen og avtalens historie. Det forbauser ikke mig såmeget at Kjøbenhavneravisene kan skrive som de skrev og bruke et sterkt og utfordrende sprog, og at pressen kan få satt i bevegelse sterke stemninger, det kjenner vi jo fra vårt eget land hvor litet det skal til når det gjelder nasjonale spørsmål. Men det som forbauset mig mest, det var det, at en mann, som hadde det ansvar som innenriksminister Krag, kunde uttale sig som han gjorde. Vi har fulgt dette spørsmål med den største opmerksomhet i Kjøbenhavn, og vi har underhånden undersøkt den danske regjerings opfatning, og den går ut på, som rimelig og naturlig er, at disse jaktekspedisjoner ikke er forbudt i avtalen. Der er vistnok gjort ett forsøk - dette er ganske underhånden - fra den danske utenriksministers side på å fortolke avtalen slik, at disse jaktekspedisjoner kun skulde gi plass for - rett for - norske borgere til å være med, men vi har meget bestemt tilbakevist en slik antydning, som strider mot disse ekspedisjoners karakter og historie. Og disse ekspedisjoners både karakter og historie var sterkt fremme under forhandlingene. Det blev meddelt danskene, at gjentagende ganger - ikke ofte, men gjentagende ganger - var der fra Troms utgått den slags jaktekspedisjoner, hvor internasjonale rikmenn hadde leiet norske fangstfartøier og drevet gentleman-jakt, om man vil, på Øst-Grønland. Jeg vil her ikke ha uttalt mig om det heldige eller uheldige i den slags ekspedisjoner, eller om det er heldig eller uheldig at Bennett gjør en internasjonal affære av moskusoksejakten på Øst-Grønland. Jeg synes nærmest det er uheldig. Men vår rett er utvilsom. Da de danske delegerte ved Grønlandsforhandlingene i forslaget til overenskomst vilde at der skulde stå "erhvervsmessig jakt", for å understreke at retten bare skulde gjelde de folk som jog for å tjene penger, så fremholdt den norske delegasjon, at det kunde den ikke gå med på netop av hensyn til disse ekspedisjoner som ikke kan karakteriseres som erhvervsmessig jakt. Som følge av den diskusjon som da fant sted, blev ordet "erhvervsmessig" strøket. Vi står her rettsmessig meget sterkt.

Men denne misstemning som den Bennettske ekspedisjon har vakt i Danmark skader oss på mange andre områder vis-à-vis Grønland. Vår største interesse på Grønland kan man si ligger ikke på Øst-Grønland, men den ligger igrunnen i fangst og fiske langs de mildere Vest-Grønlands fjorder og strekninger. Men der sitter Danmark med en sterk juridisk rett, - jeg taler ikke om nogen moralsk rett - men med en sterk juridisk rett - som gjør at vi ikke kan tvinge oss frem, og vi ønsker heller ikke å tvinge oss frem, men vi ønsker å få bedre forhold på Vest-Grønland enn vi nu har, og dette blev allerede under Grønlandsforhandlingene nokså sterkt pointert fra

norsk side. Vi reiste spørsmålet, om det ikke var mulig i forbindelse med avtalen å kunne forberede iallfall spørsmålet om bestemte konsesjoner på Vest-Grønland til fordel for norsk fangst og fiske. Det blev den gang avvist - ikke egentlig uvillig avvist - men der blev sagt fra de danske delegertes side, at de vilde ha mere enn nok med å bringe avtalen om Øst-Grønland i havn, for Guds skyld, rør derfor ikke for øieblikket formeget ved Vest-Grønland. Men vi pekte på at det spørsmål meget hurtig vilde komme op igjen, og fant forståelse for det. Nu er forholdet blitt det, at hvert år kommer våre fangstfolk i friksjon med danske opsynsfartøier på Vest-Grønland, hvilket jo setter øket bitterhet. Vi hevder, at Danmark ikke har rett til dette, idet vi fortolker den danske forbudsplakat i overensstemmelse med hvad dr. Ræstad har skrevet, at der ikke kan legges det i det, at selve beseilingen er forbudt, men at det er handel og omsetning som er forbudt. Det hevder vi, men det er et spørsmål, som kun kan finne sin avgjørelse ved en domstol, og som i og for sig kan sies å være nokså tvilsomt. Inntil denne avgjørelse kan finne sted, vilde det være meget ønskelig om vi kunde få øket antallet av anløpsrettigheter på Vest-Grønland. Da jeg var i Aalesund i høst, talte jeg med hr. Blindheim, "Faustina"s reder og kaptein, om disse forhold, og han sa, at kunde vi få utvidet antallet - det er nu to, tror jeg - til fire eller fem tillatte anløpshavne på Vest-Grønland, så vilde det bety en stor fordel, havne hvor vi kunde få lov til å gå inn og forsyne oss med vann, hvor vi kunde få reparere. Han sa videre, at selvfølgelig skulde vi rette oss efter de danske bestemmelser både hvad sunnhetsspass og hvad omgangen eller ikke-omgangen med eskimoer eller eskimopiker angår. Jeg sa da, at jeg for min part lenge hadde vært inne på den tanke å søke å få Danmark til å gjøre innrømmelser her, og jeg bad ham skrive til mig og nevne visse punkter og visse havner, som han for sin part vilde anse det for heldig å få åpnet. Det er dessværre ikke skjedd, jeg hadde skrevet til ham og omerindret hans løfte, hvis det var blitt så aktuelt, at det var nødvendig, det er det dessværre ikke blitt. Imidlertid søkte jeg leilighet til å berøre disse spørsmål for den danske sendemann. Han var meget reservert, sa, at det efter hans mening var overmåde vanskelig å røre ved de saker nu, og at han ikke godt kunde tenke sig, at Danmark nu kunde gå til noget, som der nede vilde opfattes som nye innrømmelser overfor nordmennene. Så sa jeg - idet jeg understreket det som jeg tidligere har nevnt er vårt prinsipielle syn med hensyn til disse forbud - at jeg for min part aldeles ikke vilde at en slik havneåpning skulde betraktes som nogen spesiell innrømmelse overfor nordmennene, men at det i utviklingens medfør, i den almindelige civilisasjons interesse nu skulde være kommet så langt, at Danmark åpnet, suverent, ut fra sin egen vilje, et visst antall nye havne langs vestkysten, i tillegg til de få som allerede var åpnet. Dette behøvet ikke på nogen måte å foregå efter nogen anmodning fra norsk side, men likefrem efter dansk initiativ. Denne samtale behøvet derfor ikke på nogen måte å anvendes som nogen opfordring til forhandlinger mellem våre land, men simpelthen som en underhånds henstilling til Danmark om selv å overveie, om ikke antallet av havne skulde utvides. Et sådant skritt vilde sikkert mottas med den største tilfredshet i Norge, og vilde hindre disse meget ubehagelige friksjoner som hvert år fant sted, og som måtte sette ondt blod. Det var så meget mere ønskelig, sa jeg, som man

kunde gå ut fra som givet, at vår virksomhet på Vest-Grønland i det år som kommer, vil ta meget sterkt til. Den gang skjedde der ikke noget med det. Sendemannen sa, at han nødig vilde innrapportere dette og mente at tiden ikke var kommet til det. Det overlot jeg til ham selv å bestemme, han har formodentlig innrapportert det. Men da han reiste til Danmark like før jul, optok jeg spørsmålet med ham igjen, og da lovet han, at når han kom til Kjøbenhavn, skulde han nevne det for dem som har ledelsen i disse spørsmål, først og fremst utenriksdepartementet, men også Grønlandske Handel. Det har han gjort. Da han kom tilbake fra Kjøbenhavn over nyttår, sa han, at han hadde nevnt det, men at han ikke kunde oplyse om der kom noget resultat av den samtale han hadde hatt. Nogen velvilje kan han vel neppe ha møtt. Jeg sa da, at jeg syntes han hadde fått et godt kort på hånden i den danske utenriksministers uttalelse om at monopolhandelen suksessivt måtte opheves, - og at dette netop var et skritt i den retning. Dertil svarte han, at han hadde vært opmerksom på og også brukt det, men at denne historie med Bennett i høi grad hadde vanskeliggjort muligheten for å opnå et resultat. Imidlertid slipper jeg ikke den sak, men jeg må få tilføie, at jeg ikke har stor tillit til at det lykkes å opnå noget større resultat av dette allerede i år, netop som følge av den almindelige misstemning som den Bennetske historie har vakt i Danmark, og den nervøsitet hvormed Danmark vokter på at vi ikke må komme for nær med våre farlige fingre til dette beskyttede land.

Island.: Hvad Island angår har jeg i grunnen intet å meddele som ikke er kjent gjennom pressen. Der er visse vanskeligheter som bl.a. har fått uttrykk i Aalesund Skipperforenings resolusjon. Jeg vil bare si her at den resolusjons offentliggjørelse viser mere enn noget annet, hvor litet forståelsesfulle vi er på det utenrikspolitiske område - eller jeg vil ikke si at det viser det "mer enn noget annet", for der er så meget som viser det samme, det er ett av de mange eksempler på, hvor litet forståelsesfulle vi er. Kan man tenke sig noget mere klosset enn å vedta en sådan avskyresolusjon og skrike den ut i pressen? Den må virke sårende på Island og vanskeliggjøre forholdene og vanskeliggjøre muligheten av å finne en løsning. Aalesunds skippere kjenner jo godt til den avtale som har funnet sted, de vet hvad avtalen går ut på, de nevner det selv i resolusjonen, nemlig at Island skulde søke å vise hensyn og konduite og ikke gå for strengt frem mot nordmennene. Disse eksempler er jo nettop eksempler på, at Island ikke har levet efter avtalen, og da istedetfor å skrike det ut for alle vinde kunde de ha skrevet til fiskeristyret, som kunde søke handelsdepartementets og utenriksdepartementets bistand, og vi kunde venskabelig og rolig ha sagt til Island: Her er et eksempel på at dere ikke gjør hvad dere har lovet, vi vil be dere om å rette på det, og jeg er ganske sikker på at det vilde blitt rettet på. Det er sikkert nok, at Island har lyst til å vise imøtekommenhet, men de har også sin territorialgrense. Den fattige befolkning deroppe lever for en vesentlig del av fiske, og vi er i dette forhold fremmede og konkurrenter, det skal man huske på. Vi vet jo med hvilken nervøsitet vi selv beskytter vår fiskerett på våre kyster, og der er derfor ikke for oss noget å undre sig over at Island søker å beskytte sine grenser. De er ganske anderledes ubeskyttet enn våre. Island har en 3-milsgrense som går inn i hver eneste fjord og bugt, og utenfor den har engelske trawlere og norske linefangere

rett til å fiske. Jeg beklager denne hendelse fra Aalesund, og jeg håber at den beklagelse vil nå sin adresse, således at man går forsiktigere frem en annen gang. Jeg har også underhånden nevnt det for representantene for Møre og Aalesund, men når jeg nevner det også her, er det, fordi det også har adresse til alle om at man på det utenriks-politiske område - uten at kritikk derfor bør utelukkes - skal gå frem med en viss varsomhet og hensynsfullhet.

Vinlandene.: Vi har et meget beslektet eksempel på mangel på forståelse likeoverfor utenrikske spørsmål, og det er hvor det gjelder vårt forhold til vinlandene. Der har vi jo den største interesse av nu å få konsentrert vinhandelen om vinmonopolet. Vinmonopolet er ikke en partiforanstaltning - men selvom det var det, så er det nu blitt til et organ, hvorigjennem vi ønsker vår vinhandel skal finne sted, for at den der skal være under kontroll, og ikke som før komme på private interessers hender. Men hvilken mangel på loyalitet! Jeg behøver ikke gjenta de sterke ord som utenriksminister Michelet kom med på dette punkt for ett år siden, jeg vil bare si, at de desværre gjelder den dag idag akkurat likeså sterkt som før. Agenter og andre søker å utnytte alle mulige svakheter i våre avtaler med vinlandene til skade og fortrenghet for de store interesser, samfunnsinteresser, vinmonopolet i denne forbindelse representerer, og man fortsetter sandelig den dag idag med å gå baktrapper. Det er betegnende at en agent oppe fra Kristiansund - hans navn burde vært offentliggjort i alle aviser - straks han ikke får sin vilje med hensyn til direkte salg utenom vinmonopolet skriver til den norske regjering og truer: hvis han ikke får det så og så, da skriver han til portugisiske aviser for å stille den norske regjering i gapestokken likeoverfor Portugal. Her har vi sandelig alle en plikt, og jeg er glad over at pressen sitter i sin losje idag, den har sin plikt - altfor ofte bærer den tilskue sympati med undergravningen av vårt forhold til vinlandene. Måtte den sympati forsvinne og forståelsen vende sig til Norge med støtte for den norske regjering i dens bestrebelse for at disse avtaler skal bli så nyttige og gavnlige som mulig for oss. Nyttig og gavnlig for oss er forholdet ikke når der ad bakveie kan strømme inn så meget portvin som der f.eks. gjør i denne tid. Og dog er det likesom med en viss tilfredshet - at avisene beretter at der nu importeres så og så mange millioner liter portvin. Jeg synes man skulde i høi grad beklage det. Der tales om importregulering. Var det på et område importen burde reguleres, så var det sandelig likeoverfor en vare som dette, og kunde der med støtte i den almindelige opinion og også i pressen skapes en stemning for en importregulering av frivillig art her vilde det gagne landet. Der var engang en forening som het "Minsket forbruk". Kunde man nu få den forening omdannet til en forening for "minsket bruk av portvin", vilde det være en god og nyttig forening. Hvad nu nye forhandlinger med vinlandene angår så har jeg nevnt det før, at det var en opgave den forrige regjering straks satte sig da den tråtte til gjennom nye forhandlinger å søke å skape bedre traktater med vinlandene, Spanien og Portugal, enn de vi har. Det lykkedes dog ikke å nå nogen vei. Vi må gå frem med den største forsiktighet her, for som vi alle vet har vi store handelspolitiske interesser. Det som er sørgelig det er at våre traktater hvor det gjelder vinmonopolet, er ugunstigere enn f. eks. den tilsvarende svenske. I Sverige er det offisielle vinmonopol ganske anderledes beskyttet enn vårt. Og der

kommer jeg tilbake til noget som det igrunnen ikke nytter å komme tilbake til, og det er at vi gikk litt for fort frem da vi ophevet hetvinsforbudet. Imidlertid har det i den siste tid vist sig tegn som tyder på, at i Portugal begynner man å forstå at i det lange løp er det ikke i Portugals interesse å slippe vinen løs gjennom alle mulige kanaler i Norge, men at et regulert vinsalg er det som i lengden lønner sig best også for Portugal. Vi har derfor i den aller siste tid forsøkt å knytte forbindelsen igjen og opta forhandlinger med vinlandene om å få en ordning som bedre kan beskytte oss.

Med Frankrike er vi kommet langt. Der lykkedes ifjor å få en ordning istand hvorved vi kan få etablert lovregler som beskytter monopolet. Men det er det vanskeligste som står igjen. Spanien er det ikke så lett med, fordi Spanien efter hetvinsforbudets ophevelse i virkeligheten har tapt. Disse spanske vine de interesserer ikke det store publikum slik som de portugisiske. De er ikke så gode, de er tørre, folk liker dem ikke. Før i tiden solgtes adskillig spanske vine til blanding med portugisiske. Det gjelder særlig de kataloniske vine, de blandedes her i Norge og gikk som portvin. En slik blanding er nu forbudt. Portugal har krevet salg av rene vine, ingen blanding med katalonisk vin. Følgen derav er at kataloniske vine ikke kommer stort mer til Norge, og den spanske import er falt. Dette gjør at Spanien er meget omhyggelig med at der ikke skal skje nogen forandring i traktaten som kan bli til skade for det. Nu er det imidlertid mitt håp i denne forbindelse at den spanske og portugisiske interesse på en måte skal falle sammen, ut fra den betraktning at Portugal bør interessere sig for å få et bedre regulert og fast forhold; det vil de i lengden stå sig på. Spanien på sin side må interessere sig for at den portugisiske vin som dets verste konkurrent ikke strømmer inn gjennom alle kanaler utenfor vinmonopolet, så det er mulig der kan finnes en løsning. Jeg håper det iallfall, og vi anstrenger oss for det. Men det er ikke av disse ting som jeg ser lyst på, fordi vår stilling er meget vanskelig på grunn av vår store handelspolitiske interesse.

Hvad Frankrike angår så har vi en ting som ikke er bra, og som pressen gang på gang er kommet tilbake til. Det er den tvungne kontingent av brennevin. Det er det eneste land som ennå har en tvungen kontingent, nemlig 400 000 liter brennevin. Da traktaten blev avsluttet, trodde vi at 400 000 liter skulde være overensstemmende med vårt behov. Behovet er imidlertid gått adskillig ned, det kan ikke nektes. Vi lagrer en hel del kognak. Kognak kan bli 100 år gammel, man sier at den blir stadig bedre og bedre da. Det kan være at våre barn og barnebarn vil glede sig over den ypperlige vare som deres fedre samler i lader til dem, men for øieblikket er det ikke bra å ha denne store kontingent. Vi har forsøkt om vi ikke kan få dette forhold forandret. Vi har henvendt oss til vår minister i Paris, har pekt på forholdet og sagt at slik som det var, måtte han undersøke om ikke den kontingent kunne bortfalle og erstattes av fritt salg, eller om det eventuelt ikke kunne gå over fra traktat til vinmonopolet, som da kunne kjøpe; det blir vel i praksis det samme, men rent teoretisk bedre. Men hans svar var absolutt misstrøstig. Han sa at han hadde underhånden ad forskjellige veier og måter undersøkt dette spørsmål, men måtte bestemt fraråde at det nu blev gjort nogen tilnærmelse i den retning. Det vilde bare bringe hele vårt traktatforhold med

Frankrike i fare. Jeg hadde nevnt Herriots regjering og hele hans sociale syn, den opfatning, den fløi i deputerkamret som han støtter sig til, som et moment som skulde lede til at vår sak skulde finne forståelse. Han sa dessværre at nettop Herriot bygget meget sterkt på de folk som er knyttet til disse interesser, så dette spørsmål har vi altså foreløbig måttet la falle. Man skal aldrig, hvor det gjelder utenrikspolitiske spørsmål, foreta skridt hvor man vet at man henter sig nederlag. Det har vi ikke alltid levet efter, men jeg tror det er en god lære.

Forenede stater.: Jeg er ennu ikke ganske ferdig med brennevin og alkohol. Vi har nemlig forholdet til Amerikas Forenede Stater.

Der blev i mars måned ifjor sendt en innbydelse til den norske regjering om å slutte en overenskomst mellem de to lande overensstemmende med den kort tid i forveien avsluttede alkoholtraktat mellem Amerikas Forente Stater og England. Den gikk ut på at der innenfor en avstand av 1 times fart fra land - merk det, 1 times fart - skulde være adgang til å visitere skibe og opbringe sådanne som førte alkoholholdige drikkevarer i strid med amerikansk lov. Norge svarte at de helst vilde ha en traktat som begrenset avstanden til den tollgrense de selv hadde etablert, nemlig to mil.² Amerika svarte, at hvis man overhodet vilde ha avtale, måtte man gå med på den foreslåtte, ikke fordi de hadde imot det norske utkast, men det var avsluttet traktat med England efter det amerikanske utkast, og hvis avtalen ikke blev ordnet innen kongressen gikk fra hinannen, vilde det gå lang tid innen man fikk en avtale. Under disse omstendigheter fant regjeringen i overensstemmelse med de innhentede uttalelser at man burde akseptere traktaten; den blev avsluttet, og undertegningen fant sted 24. mai 1924. I oktober kom "Sagatind" affæren. Den norske regjering tok straks skritt til - sendemannen gjorde det på eget initiativ - å vareta de norske interesser, og der blev protestert mot at "Sagatind" var opbragt på et område som lå utenfor den grense som vi mente traktaten ga rett til. Den var nemlig opbragt 22 kvartmil fra land. Men det viste sig - og det kunde bevises - at en motorbåt av meget stor hurtighet hadde tatt sprit ombord, en motorbåt som gikk så fort at den på mindre enn 1 time kunde bringe dette kostbare stoff innenfor grensen. I det hele, "Sagatind" affæren skaket oss litt op, og utenriksministeren skrev straks til Norges rederforbund og sa at der måtte settes en stopper for denslags trafikk. Saken var den at det var tydelig for enhver som hadde med shipping å gjøre at "Sagatind"'s fart ikke var bona fide; der var fusk i plukfisken. Der kom fra rederne uttalelser om at de ikke hadde kjennskap til det; men for at berolige aktionærene het det samtidig at det var full bankgaranti for skibet. Det er tilstrekkelig for enhver som har kjennskap til shipping til at forstå at rederne må ha visst, at skibet var i ulovlig fart, og det viser sig ved nærmere undersøkelse at "Sagatind" ikke var ganske ukjent på disse trakter; den hadde været der før. Lasten var der heller ingen tvil om: det var 45000 kasser med forskjellige drikkevarer som Amerika ikke ønsket innført. Vi har meget sterkt understreket likeoverfor Amerika at vi må forbeholde oss vår rett med hensyn til "Sagatind", men videre intet, vi støtter ikke ulovlighet. Og efterat bevislighetene blev fremlagt, har vi ikke

² Det står "10 mil" i manuskriptet og "to mil" i stensilen.

kunnet tilsi ytterligere bistand. Tvertimot har vi sagt til den amerikanske regjering at vi til det ytterste vil støtte enhver bestrebelse for å hindre denslags trafikk som er til skade for Norges navn og til skam for vårt flagg. Vi har reist spørsmålet om der ikke også ved lov kunne settes en stopper for denslags trafikk, som vist har været drevet i litt for stor utstrekning. Hvorvidt det er mulig vet vi ikke ennå, men det overveies. Imidlertid håper jeg at de norske redere har fått en så sterk advarsel at de ikke innlater sig på det, i allfall vil ikke hederlige redere innlate sig på det.

Genferprotokollen.: Jeg har nu ikke så meget igjen, det blir jo nokså langt. Men forskjellige ting må nevnes fordi de er av interesse. Jeg vil nevne Genferprotokollen fordi jeg synes at i en utenrikspolitisk utredning bør den nevnes, men spørsmålet om den er ennå ikke kommet så langt at jeg kan si at regjeringen har tatt noget standpunkt til den.

Genferprotokollen er en av de merkeligste og største ting som er skjedd i internasjonal politikk i vår levetid, iallfall efter krigen. Det er nemlig et bevisst skritt på at søke at hindre krig og få lov og rett mellem statene istedet. Om man er gått for langt, om forsøket er gjort på et for tidlig tidspunkt, det kan godt være. Men det er et meget viktig og betydningsfullt skritt og fortjener den største og nøiagtigste overveielse. Jeg vilde ønske at litt flere mennesker interesserte sig for Genferprotokollen. I våre naboland har den været underkastet sterk diskusjon. Jeg hilser med stor glede forhenværende utenriksminister Michelets foredrag i Handelsstanden iaften om dette emne. Presidenten har sagt, at han har anmodet hr. Michelet om at holde det samme foredrag her i Stortinget. Spørsmålet vil bli underkastet den mest nøiaktige og inngående prøve av regjeringen i samarbeide med utenrikskomiteen. Der vil bli oversendt til Stortinget en oversettelse av protokollen og dens premisser, og hvorav man kan lære meget.

Forhandlingene med Storbritanien: Så har jeg det siste spørsmål igjen som jeg ikke behøver å ta så lang tid med fordi det vil komme for Stortinget i en annen forbindelse meget snart, og det er sjøterritoriet. De av Stortingets medlemmer som var her ifjor, vil erindre at i det siste møte for lukkede dører, hvor utenriksministeren avgav en beretning, nevnte jeg at dette spørsmål har meldt sig med stadig mere påtrengende styrke, at antallet av friksjonsmuligheter øket med den stigende trawlfangst langs Finmarkens kyst, og at Storbritannien gang på gang har kommet med invit til oss om at drøfte disse spørsmål. Det hadde i så henseende tatt op den tråd som blev brutt ved krigen, idet det også før krigen meget sterkt henstillet til oss at overveie en modus vivendi, en løsning, en ordning som kunne tilfredsstillte begge parter. Jeg sa i sommer at jeg aktet at søke nedsatt en ganske liten komite som sammen med en tilsvarende komite fra engelsk side kunne drøfte disse spørsmål. Jeg fant ingen motsigelse fra Stortingets side. Det eneste som skjedde her i debatten var at begge finmarksrepresentanter, d'herrer Bugge og Lund, sa at man måtte være særlig forsiktig når det gjaldt Finmarken, så at der ikke skjedde noget som kunde skade fiskerne på den kyst. Denne komite blev nedsatt efter konferanse med England, som var meget takknemlig for at Norge endelig svarte på dets invit. Komiteens formann på norsk side blev professor Johan Hjort. Jeg nevnte hans navn allerede i sommer som den mann der på dette område hadde den største innsikt,

og som i utpreget grad representerte fiskerienes interesse og kjennskap til fiskeriene. Ved siden av ham satt der en representant for Handelsdepartementet, byråchef Walnum og en representant for Utenriksdepartementet, for spørsmålets rettslige og juridiske side, byråchef Kløstad. Dessuten fikk komiteen bemyndigelse til - og har utnyttet det helt ut - å konferere og samarbeide med Forsvarsdepartementet, marineavdelingen, for kartenes vedkommende og med fiskeriinteresserte. Denne komite tråtte sammen i november, og var ferdig efter en måneds tid. England hadde en representant, som i høi grad svarer til det, som Hjort er her, nemlig chefen for sitt fiskeridepartement, mr. Maurice, og forhandlingene dreiet sig da i første rekke om fiskeriinteressene. Englands forhandlere holdt prinsipielt og

- jeg kan gjerne si - som en hovedregel på 3-milsgrensen, men var villig til å fravike princippet, hvis de kunne overbevise sig om, at de norske fiskerier var av den karakter, av den art, at en fravikelse var nødvendig av hensyn til fiskeriene og befolkningen. Dette blev i grunnen basis for forhandlingene. Selvfølgelig - det vil fremgå av beretningen - oprettholdt Norge sitt prinsipielle krav, og forutsetningen for disse forhandlinger var i det hele tatt, at de norske statsmakter ikke skulde være bunnet, at regjeringen ikke skulde være bunnet. Men efterat det prinsipielle krav var fremholdt, gikk man - hvad der jo var hensikten - til konkrete forhandlinger, og jeg skal ikke referere det, som da skjedde, for det vil Stortinget meget bedre få anledning til gjennom komiteens beretning, som blev avgitt i statsråd for en uke siden, og som blev oversendt Stortinget som hemmelig dokument. Dernest har jeg anmodet professor Hjort om å holde et foredrag for Stortingets medlemmer, og presidenten har været så elskverdig å gi sitt tilsagn om, at det kan skje. Professor Hjort vil da som komiteens formann og på egne vegne redegjøre for hele denne saks historie og sitt syn. Dette foredrag vil bli ledsaget av karter og lysbilleder, og meningen var, at det skulde holdes tirsdag eftermiddag i Eidsvollgalleriet. Også til det foredrag vil de samme representanter for pressen bli innbutt, som er innbutt her idag. Der vil man få vite hvorledes denne sak ligger an og jeg skal derfor ikke trette med å gå nærmere inn på det mer.

Hvad regjeringens stilling til dette spørsmål angår, vil jeg si, at regjeringen har ikke ennu tatt noget standpunkt. Personlig synes jeg, at man er nådd langt. Der er tatt sterke hensyn til norske fiskeriinteresser, våre fjorder er bevart som lukkede farvann, men til gjengjeld er det forutsetningen, at vi skal gå med på 3-mils grensen. Fra 3-mils grensen er det dog gjort meget vektige og viktige unntagelser, hvor det gjelder fiskeriene, unntagelser, som strekker sig ut endog over 4-mils grensen. For mig ligger saken slik an, - men som sagt, regjeringen har ikke tatt standpunkt til den - at der nok er grunnlag for videre forhandlinger, men jeg ser i hele dette spørsmål et spørsmål, som ikke bare angår Storbritanien og Norge, men som i høi grad er internasjonalt. Jeg tror at skal der finnes en løsning ad denne vei, må det være en internasjonal løsning, og vi må sikres den samme anerkjennelse av våre interesser iallfall av alle de makter, som er med i Nordsjøkonvensjonen og som nettop er de makter, som ligger rundt Nordsjøen og kan tenkes å ville utnytte situasjonen til vår skade, hvis der blir en avtale bare mellem Storbritanien og oss. Men dette skal jeg ikke komme nærmere

inn på, jeg ønsker i dette spørsmål å samarbeide med Stortingets utenrikskomite, for at det kan drøftes og så alsidig belyses, som det går an, forinnen denne sak blir videre fremmet. Jeg går ut fra, at den beretning, som kommer fra regjeringen, blir oversendt utenrikskomiteen til drøftelse og behandling. Der blir nu også innhentet uttalelser fra Forsvarsdepartementet, fra Justisdepartementet og fra Handelsdepartementet. Når de utredninger foreligger, vil saken bli behandlet av den samlede regjering, og regjeringens stilling vil da bli fremlagt for Stortinget. Her står adskillig igjen, men der er gjort noget, som ikke er uten stor interesse.

Jeg er ferdig med utredningen, men jeg står selvfølgelig til tjeneste med besvarelse av spørsmål, som måtte fremkomme, hvis der er nogen som savner noget. Hvad nu denne utredning angår, vil jeg henstille at den ikke blir trykt, men at den blir avskrevet i så mange eksemplarer, at utenrikskomiteens medlemmer kan få den. Det er ikke fordi at den ikke kunde trykkes i like så mange eksemplarer som der er stortingsmenn, men simpelthen fordi at 150 trykte eksemplarer så lett kan komme på avveie. Jeg håper at den muntlige utredning, som jeg her har gitt, vil være tilstrekkelig for å gi stortingsmennene et inntrykk av, hvad der er foregått. Utenrikskomiteen derimot står i en annen stilling, idet den jo spesielt skal drøfte og behandle disse spørsmål.

Presidenten: Hvad angår de to siste spørsmål, som statsministeren var inne på: Genferprotokollen og forhandlingene med England - så kan presidenten bekrefte, at hvad Genferprotokollen angår, har det været min hensikt å anmode utenriksminister Michelet, som deltok i forhandlingene i Genf, om i forsamlingssalen å holde et foredrag for Stortingets medlemmer, men jeg hadde tenkt mig at det var best å vente, til vi hadde fått regjeringens meddelelse om Genferprotokollen og til vi stod nærmere behandlingen i Stortinget. Hvad det annet angår, er det som statsministeren sa, at professor Hjort tirsdag eftermiddag holder foredrag for lukkede dører i forsamlingssalen. Det er allerede opslått på tavlen.

Jeg er enig med statsministeren i, at den utredning som han har gitt her, bør mangfoldiggjøres i så mange eksemplarer, som der er medlemmer i utenrikskomiteen og tilstilles disse, og jeg går ut fra, at også Stortinget er fornøiet med den ordning.

Hambro: Jeg tror at alle tingets medlemmer vil være utenriksministeren takknemlig, fordi han har fulgt videre den tradisjon, som er skapt i de siste år, og som går ut på i den utstrekning, hvori det er gjørlig, å holde Stortingets representanter underrettet om, hvad der skjer i vår utenrikspolitikk. Jeg anser det for en vinning for hele vårt parlamentariske og politiske liv og for den nasjonale ansvarlighetsfølelse, at slike foredrag blir holdt i Stortinget så ofte det er særlige spørsmål, som gir anledning til det. Vi trenger til å få vakt forståelsen av, at vårt land har en uhyre vidt forgrenet og meget sterkt innfiltret utenrikspolitikk, som har krav på alle tingmenns alvorlige oppmerksomhet; og jeg anser det for ganske riktig, at utenriksministeren overfor et nyvalgt storting tar med i en slik utredning, som han har gjort idag, også en rekke

ting som vil være alle medlemmer av det tidligere storting bekjent, og som går tilbake til forhold, som ligger under en tidligere regjerings avgjørelse - som den russiske anerkjennelse av vore rettigheter på Spitsbergen - og en rekke andre ting. Ethvert medlem av tinget vil jo gjennom utredningen - også der, hvor utenriksministeren brukte den smukkeste og velvilligste form - ha fått et inntrykk av, at utenriksdepartementet og regjeringen har å arbeide med mange forskjelligartede og tildels meget vanskelige spørsmål.

Jeg er helt enig i at utredningen blir oversendt til utenrikskomiteen; men jeg skulde anse det som en vinding, om man fulgte den fremgangsmåte, som ikke har været usedvanlig i denslags tilfelle, at der også blev utlagt en rekke avskrifter eller de samme avskrifter av foredraget i lagtingssalen, forat alle de medlemmer av Stortinget, som ønsket å gjøre sig bekjent med det, der kunne gjøre det, slik at ikke bare medlemmer av utenrikskomiteen offisielt får dokumentet. Jeg tror, det vil være en vinding, at så mange medlemmer av tinget som mulig gjør dette; for gjennom et muntlig foredrag, der spender over så mange forskjellige emner og tar med så mange forskjelligartede opplysninger, kan man allikevel ikke bevare et koncist og klart billede av, hvad der foreligger, slik at man behersker materien.

Jeg skal under disse forhold ikke komme inn på de enkelte særlige spørsmål, som utenriksministeren nevnte; der vil jo senere bli anledning til det. Jeg fester bare oppmerksomheten ved, hvilke vanskelige forhandlinger vi har gående med Russland tiltross for den velvilje, som hyppig uttales i ord, og som også statsministeren kom inn på. I realiteten har det været uhyre vanskelig, og det går jo tilbake helt til den dag, da vi anerkjente Russland de jure, mens Russland svarte med å underkjenne de tilsagn, som den russiske befullmektigede forhandler i Norge hadde gitt på Russlands vegne, mestbegunstigelsen og de andre ting. Det blev vistnok dengang fra russisk side, da man gjorde det yderst eiendommelige, at man underkjennte de tilsagn, som var avgitt, mens vi ikke kunde trekke vor anerkjennelse tilbake - det blev vistnok fra russisk side dengang uttalt, at man var villig til å trekke tilbake den minister, man hadde underkjent, hvad man i Norge ikke fant vilde bedre forholdet. Man skal huske, hvilke vanskeligheter det har skapt og skal se all den velvilje, som ydes i ord, på bakgrunn av kjennsgjerningene.

Hvad Spitsbergen angår, var det et enkelt punkt, som utenriksministeren ikke nevnte - det var spørsmålet om Spitsbergens forhold til Norge. Lovene for Spitsbergen blev ikke behandlet på forrige storting, formelt av den grunn, at det var en rekke stater, som ennå ikke hadde gitt sin tilslutning til Spitsbergen-traktaten; men reelt skyldtes utsettelsen den grunn, at konstitusjonskomiteen, som hadde behandlet Spitsbergen-traktaten, ved gjennomgåelsen av innstillingen om lovene fant - og den blev heri meget sterkt støttet av minister Wedel, som da var kommet til Norge - at utkastet til lover for Spitsbergen bygget på helt andre politiske forutsetninger enn Spitsbergen-traktaten. Traktaten har gått ut fra, at Spitsbergen i så stor utstrekning som gjørlig skulde innlemmes i Norge. De, som arbeidet med den, betraktet den som om vi fikk Spitsbergen som en del av Norges rike, mens lovene for Spitsbergen var utarbeidet i Justisdepartementet under den

forutsetning, at Spitsbergen ikke skulde være en del av Norges rike. I det oprindelige utkast stod der også om § 1, at Spitsbergen ikke var nogen del av Norges rike; og lovene bygget på den forutsetning, at den norske grunnlov ikke gjaldt på Spitsbergen, at norsk lov og rett ikke gjaldt på Spitsbergen, uten hvor det var særlig uttalt.

Vi fant dengang, at det var nødvendig å søke å samarbeide disse ting slik, at der kunde bli en viss enhet over det. Det er jo betegnende at der i enkelte presseorganer her har været fremsatt den tanke, at Spitsbergen skulde bli en egen valgkrets; men efter det forslag til lover, som blev fremlagt for forrige storting, vilde de som var på Spitsbergen, ikke engang i og for sig ha stemmerett, de vilde bli å betrakte som enhver annen utenriksværende nordmann og ha stemmerett på samme betingelser, som om de befant sig på Ny-Seeland eller et hvilket som helst sted ellers. Jeg håper, at Stortinget når det får sig forelagt lovene for Spitsbergen påny, vil få dem forelagt i en form, som gir klarhet over, at utenriksdepartementet har grepet inn i avfattelsen av disse love anderledes enn tilfellet var forrige periode.

Den ærede utenriksminister streifet blant andre spørsmål også de vanskeligheter, vi har hatt med Amerika på grunn av de fartøier, som har gått i smuglertrafikken der; og utenriksministeren uttalte, at de folk som hadde været interessert i dette, og som var kommet i vanskeligheter i Amerika, ikke kunde gjøre regning på nogen støtte fra regjeringens eller utenriksdepartementets side. Jeg tror at den opfatning fra den ærede utenriksministers side ikke er nasjonalt forsvarlig. Det er først og fremst alle de medborgere, som er kommet i nød ved egen eller andres skyld ute, som har krav på støtte i den utstrekning, hvori man kan støtte dem. Og likesåvel som vore legasjoner har grepet inn for å yde norske medborgere den støtte og hjelp som kunde ydes dem, - selv i de yderste tilfelle, hvor norske menn har været dømt til døden for forbrydelser i utlandet, - jeg minner om de store anstrengelser som vor legasjon i London gjorde for en del år siden i en slik sak -, likesåvel som man støtter landsmenn, der har begått de mest oplagte forbrydelser, likesåvel må regjeringen og utenriksdepartementet i den utstrekning, hvori det er forenlig med lov og rettsopfatning, hjelpe enhver som er kommet i nød. Når man ser, hvorledes stormaktene benytter enhver slik anledning til å demonstrere, at en landsmann i nød i like høi grad er en landsmann som enhver annen, - når man ser den utenrikspolitiske tradisjon som der er på dette område, så har vi all mulig opfordring til å søke å skape en lignende tradisjon også for vort vedkommende, selv om vi er helt enige med den ærede utenriksminister i, at det vi fra norsk side kan gjøre for å stoppe en trafikk, som ingen har sympati for, det vil vi være med på å gjøre.

Den ærede utenriksminister var også inne på monopolet. Jeg skal ikke opta nogen debatt om det, men jeg vil kun ha uttalt, at det muligens vilde ha en like gunstig virkning i praksis om den ærede utenriksminister i stedet for å komme i affekt her på talerstolen, i et møte for lukkede dører, ganske stilferdig og underhånden vilde henstille til sin kollega justisministeren, der sitter som direktør i Vinmonopolet, at dette monopol kunne arrangere sig på en måte, som kunne gjøre det mere populært blant publikum, - at det kunne nøie sig med en fortjeneste, som var litt mindre ekscessiv enn den det tar, og som vilde vanskeliggjøre det for alle de private agenter, å arbeide for å få op sin handel, - at det kunne drive litt

mere efter sedvanemessige prinsipper i stedet for å gjøre det til en maksime for hele den uelskverdige ånd som for en stor del går gjennom forretningen, at den skal minske forbruket av den vare den omsetter. Jeg tror at hvis man av og til hos Vinmonopolets styre og i dets handlinger nogensinde merket noget av det sympatiske smil - jeg hadde nær sagt den dulgte kjærlighet, hvormed den ærede utenriksminister omtalte den kognak vi ikke kunne få, men som vi lagrer til hans børnebørns børn, - så vilde det bidra ganske effektivt til å innskrenke den handel gjennom agenter, som stort sett er en forargelse for os alle, - det vilde bidra til det mere enn noget annet. Jeg vil også der gjerne ha uttalt, at vi beklager alle visse sider av den virksomhet, som har været drevet av agentene, og jeg tror at kunne det lykkes en regjering en gang å få statuert et eksempel på en del av de agenter, som ikke bare har skrevet trusselsbrev til regjeringen, men som har reist i vinlandene og agitert mot Norge, - kunne man bare få statuert et eksempel på en av dem, vilde det bli hilset med tilfredshet av alle.

Det var et enkelt spørsmål, som berører vore interesser i de arktiske farvande, som den ærede utenriksminister ikke berørte, og som det vel var ganske naturlig at han ikke berørte. Men jeg vil gjerne ta det op fordi jeg tror det har interesse og har krav på at man fester oppmerksomheten ved det. Det gjelder Jan Mayn. Vi har en trådløs stasjon på Jan Mayn, som er av stor viktighet for hele vort meteorologiske etterretningsvesen. Det blev hilset med internasjonal tilfredshet, da denne stasjon kom igang. Dens veirtelegrammer, dens stormvarsler dekker 6 pct. av de 22 pct. uvarslete stormer som har rammet vor kyst. En større del av Jan Mayn blev under den meteorologiske ekspedisjon okkupert for Det norske meteorologiske institutt gjennom tiltak fra utenriksdepartementet og det meteorologiske institutt. Jeg tror det var meget lite betryggende former man dengang brukte. Jeg har hatt anledning til å ta spørsmålet op i den tidligere store utenrikskomite en rekke ganger, fordi jeg mente at der både var vist uforsiktighet fra utenriksdepartementet og at der ikke var vist almindelig fairness likeoverfor de norske borgere - eller særlig en norsk borger - som mente sig tidligere å ha okkupert Jan Mayn og å ha sine rettigheter der. Jeg tror at den okkupasjon som blev foretatt var statsrettslig meget lite tilfredsstillende, fordi det meteorologiske institutt, i hvis navn okkupasjonen skjedde, ikke er et rettssubjekt i Norge, og fordi den mann, gjennom hvilken meteorologisk institutt lot okkupasjonen foreta, den mann som ledet ekspedisjonen, ikke var norsk, men amerikansk statsborger, - et forhold, som i og for sig var skikket til å skape vanskeligheter. Når jeg nevner dette nu, er det fordi avisene har brakt meddelelse om, at den mann som mener sig fra 1916 av å ha en rettskraftig okkupasjon av praktisk talt hele Jan Mayn, har solgt denne okkupasjon til utlendinger, nærmere bestemt til amerikanerne, som kan tenkes å ha en interesse av Jan Mayn. Hvis vi der får en konflikt med amerikanerne, vil det kunne være yderst ubehagelig for de norske interesser. Vi er ikke tjent med, at nogen annen makt setter sig fast i de arktiske farvann. Vi hadde for få år siden kunnet få en ordning hvorved den norske stat hadde erhvervet sig de formentlige eller effektive rettigheter på Jan Mayn ved en mindelig overenskomst. Der har været ført langvarige, svevende forhandlinger om dette. Det er ikke ført til noget resultat. Nu er hvis avisene har rett, salget til en fremmed

makt bragt i orden. Jeg tror det er et spørsmål som trenger meget alvorlig overveielse, om man ikke bør søke ennu å skape en mindelig orden av disse forhold, så vi ikke, foruten den friksjon vi har med Danmark i de arktiske farvann, skal få en art konflikt også med Amerika. Vi kan imidlertid ikke se på at nogen annen makt heiser sitt flagg på Jan Mayn etter det som foreligger fra farvandet der oppe. Der er nettopp i disse arktiske farvann, som utenriksministeren så riktig dvelte ved, så mange muligheter for vanskeligheter for oss. Det er jo skikket til å gi oss en viss bekymring, at samtidig som vi forhandler med England om at innskrenke vor territorialgrense fra 4 til 3 kvartmil, samtidig hermed har vi om ikke offisielt, så i et hvert fall i en rekke private avtaler, i nogen grad bundet oss til å anerkjenne den russiske 12-kvartmilsgrense. Jeg tror at der kan oppstå ganske store komplikasjoner i de farvann, som praktiske norske interesser vil komme til å lide alvorlige tap ved. Jeg nevner tingen, ikke for å kreve at utenriksministeren her på stedet skal kunne gi noen opplysninger om et nytt spørsmål som blir bragt inn som dette om Jan Mayn, men i det håp at utenriksministeren vil ha anledning til senere å komme inn på dette spørsmål, og gi Stortinget de opplysninger som måtte kunne gis i sakens anledning. Og jeg henviser da bl. a. til referatet av forhandlingene i den tidligere utenrikskomite, hvor saken i et par møter blev drøftet ganske inngående og hvor den norske kapteins krav og formentlige rettigheter i den utstrekning hvori det lot sig gjøre, blev dokumentert av mig, som dengang hadde fått sakens dokumenter.

Jeg håper at det er tanken, at utenrikskomiteen skal gjennomgå utenriksministerens foredrag her idag, og eventuelt, hvis det finnes ønskelig, komme tilbake til de enkelte spørsmål. Men jeg går da ut fra at det er den forsterkede utenriks- og konstitusjonskomite, og jeg vil henstille til Stortingets president å dra omsorg for at valgkomiteen hurtigst mulig avgir sin innstilling om forsterkning av utenrikskomiteen, slik at den kan bli innkalt til virkelig møte. Reglementet hjemler jo nu komiteens formann eller en fjerdedel av dens medlemmer rett til å innkalle et slikt møte, og jeg tror at når vi kommer til en sak av den store rekkevidde som forhandlingene med England om sjøgrensen, vil det være ønskelig at den forsterkede komite som trær sammen, med en gang tar standpunkt til hvorvidt denne sak skal behandles av den forsterkede utenrikskomite eller av et eget utvalg, eller om man eventuelt skal søke samarbeide med andre komiteer. Jeg tror også at en opnevning så snart som mulig vil bidra til å øke interessen for de utenrikspolitiske anliggender i Stortinget og gi Stortingets medlemmer den riktige opfatning av hvor overordentlig maktpåliggende det er å følge dem.

Indrehus: Då utanriksministeren i sumar nemnde Englands stoda til territorialgrensa og at me kan henda burde gå med på tingingar med England um å stetta dess krav - me hev no alltid halde på 4-milgrensa med visse tillempningar - tok eg meg lov til å koma med nokre åttvarande ord. Eg nemnde at 4- milgrensa for oss hev so mykje å segja at me skulde vera serleg varsame med det spursmålet. Når no regjeringi hev nemnt up ein slik kommisjon, so er eg serleg glad yver å høyra at regjeringi ikkje hev teke noko stoda til spursmålet

- det er meg ein hugnad at regjeringi ikkje hev teke noko standpunkt som kann føra noko brigde med seg av det gamle norske standpunktet til 4-milgrensa. Eg synest denne saki hev so stor interesse for fiski våre at det vilde vera urimeleg um ho vart avgjort av Stortinget, eller um Stortinget skulde segja si meining berre på grunnlag av ei råd frå den ålmene utanriksnemnd. Me hev no set so mykje um dette spursmålet i avisone, og me som representerar distrikt der det er store fiske, me synest det er naturleg at alle interessera representantar her i Stortinget fær høve til å setja seg nøgje inn i dei tingingar som hev vore drivne, og at det soleis ikkje berre vart utanriksnemndi som fær høve til å sjå på dette og gjera seg ei meining um kva som er det rette. Eg vonar det vert gjort soleis at det for alle representantar som interesserar seg for dette, vert høve til å få åtgang til alle dokument og til å gjera sin innverknad gjeldande, dersom dei hev nokon, anten ved eit møte her eller på annan måte.

Alvestad: Det gleder mig at høre at den ærede utenriksminister er opmerksom på de store interesser som norske fiskere og fangstmenn har på Vest-Grønland. Jeg skal ikke komme inn på disse nu idag, men jeg vil benytte anledningen her for lukkede dører til å rette en inntrengende henstilling til utenriksministeren om ikke å slippe den sak av syne, men gjøre de mest alvorlige forsøk på å få istand en ordning med Danmark, slik at der blir flere anløpssteder for norske fiskere på Vest-Grønland. De nordmenn som fisker derborte, og de rederier som driver derborte er ikke nogen kapitalsterke foretagender. Det hele er basert på lotsystemet. Hver enkelt fisker som reiser fra Aalesund, er personlig økonomisk interessert i det størst mulige utbytte. Når der nu er bare 2 steder på hele Grønlands vestkyst, hvor de lovlig kan søke nødhavn for nødvendige reparasjoner, eller når uveiret hindrer deres bedrift utenfor kysten, da vil enhver skjønne at det er uholdbare tilstander, serlig når det erindres at avstanden mellem disse to steder er så lang som nesten hele den norske vestkyst. Jeg vil derfor ut fra disse betraktninger ennu engang på det mest innstendige henstille til utenriksministeren at der gjøres, helst så snart som mulig, alvorlige forsøk på å få istand en ordning med Danmark, hvorved disse Norges interesser kan bli beskyttet og ivaretatt på den best mulige måte.

Statsminister Mowinckel: Jeg er meget takknemlig for de uttalelser som er kommet i anledning av min beretning. Jeg vil først komme med noen bemerkninger til utenrikskomiteens ærede formann. Han var engstelig for at vi hvor det gjaldt "Sagatind" og de interesser ikke skulde vareta de norske interesser tilstrekkelig. I så henseende kan jeg berolige ham. Både sendemannen selv og vi har sterkt understreket at de norske interesser må varetas, og det er blitt tatt sterkt hensyn til det, serlig hvor det gjaldt å beskytte mannskapet mot dårlig behandling fra amerikansk side, og med godt resultat. Jeg vil understreke at "Sagatind"s skjebne er avhengig av om "Sagatind" har brutt den traktat som eksisterer mellem Norge og Amerika, og det har, efter hvad vi kan forstå og efter hvad sendemannen har meddelt, "Sagatind" gjort. Da kan ikke Norge mot sin egen traktat beskytte "Sagatind". Hvis "Sagatind" er tatt innenfor 1 times reise fra kysten, så har den brutt traktaten,

og vi vilde komme til å skade lovlige norske skipsfartsinteresser, hvis vi gikk for langt for å verge "Sagatind".

Hr. Hambro var inne på et annet spørsmål, nemlig Vinmonopolet. Han var enig i hvad jeg hadde sagt med hensyn til disse vinagenter og deres trafikk, men for en del lå feilen hos Vinmonopolet selv, som ikke var kulant, ikke forretningsmessig, ikke godt nok stelt, og han henledet statsråd Bergs oppmerksomhet på det. Dertil vil jeg nu straks si at statsråd Berg selvfølgelig ikke er medlem av Vinmonopolets styre, men er uttrått av det i det øieblikk han inntråtte i regjeringen. Men hvad Vinmonopolet selv angår, så er jeg ikke uenig med hr. Hambro i hans almindelige betraktninger. Jeg har i møte for åpne dører ifjor sagt at en viktig ting er den forutsetning at Vinmonopolet er kulant, forretningsmessig og billig, slik at det store publikum kan få tillit til Vinmonopolet og bli glad i det og forstå at der er det best betjent. Det er mulig at det later noget tilbake at ønske enda. Men i det store og hele tatt tror jeg forholdet er bedret, og jeg er ganske sikker på at Vinmonopolets direktør er besjælet av ønsket om at det skal være forretningsmessig og kulant. Jeg tror at direktør Brodersen vilde være hr. Hambro meget takknemlig, om Hambro vilde tale med ham om disse ting, og peke på mangler som han mente burde rettes på. Jeg har det inntrykk av det jeg har hatt med Vinmonopolet å gjøre at det nu i det store og hele er både forretningsmessig og greit i den måte hvorpå det behandler sine kunder. Men det kan være det later noget tilbake å ønske, og det bør man gjøre hvad man kan for å få rettet på.

Hr. Hambro nevnte et annet viktig spørsmål, det var den trådløse på Øst-Grønland. Vi vet hvorledes det gikk med den trådløse på Øst-Grønland. Den utsendte ekspedisjon som skulde trå istedetfor den tidligere, var den som fulgte med "Annie", og den kom aldrig frem. Siden den tid har den trådløse på Øst-Grønland ligget i forfall. Og regjeringen har ikke tatt direkte initiativ til opprettelse av nogen ny trådløs stasjon på Øst-Grønland. Det er et ganske stort spørsmål, vistnok et meget kostbart spørsmål; men jeg kan ikke nekte for at vi hadde ventet at det initiativ som dengang blev tatt, skulde ha gjentatt sig fra de interessertes side, og regjeringen vilde nok da ha støttet det. Nu kommer Danmark til å bygge to store trådløse stasjoner på Syd-Grønland, som for veirmeddelelsenes vedkommende vel for en del vil utfylle tapet av den norske øst-grønlandske stasjon. Og politisk har ikke Norge nu den samme interesse av stasjonen på Øst-Grønland som vi hadde dengang, idet vi nu har den nye avtale som helt beskytter vore interesser. Allikevel vilde det naturligvis være bra, om vi hadde en stasjon, for det er så, at jo mere initiativ og tiltak vi kan vise på den kyst, desto bedre er det.

Hvad Jan Mayn angår, så kjenner jeg ganske godt til den konflikt, som der er opstått med den mann, som påstår sig å ha rettigheter fremfor den norske stat. Grunnårsaken til denne strid er, at Norge ikke kan anerkjenne en okkupasjon, som ikke er effektiv. Det vilde være meget skadelig for oss, om vi gjorde det; for vi har så mange andre interesser, ikke minst på Spitsbergen, at vi må hevde, at en okkupasjon må være effektiv for å kunne godkjennes. Om vi tok et annet standpunkt vilde Norge for Spitsbergens vedkommende komme i en meget dårlig stilling likeoverfor de krav, som nu reiser sig bl.a. fra engelsk side med

hensyn til okkupasjoner, som utvilsomt har funnet sted, men som ikke kan kalles effektive. Og den okkupasjon på Jan Mayn var langt fra å være effektiv. Vi hevder, at den okkupasjon, som nu er foretatt på Norges vegne for veirvarslingen - den er effektiv; og vi frykter ikke det ringeste nogen konflikt med Amerika på grunn av det påståtte private salg av Jan Mayn. Jeg har forresten ingen tro på det hele salg, for denne mann har suksessivt påstått at han har solgt det til flere stormakter, og det har aldrig blitt til noget. Så den risiko tar vi med nokså stor ro.

Det var fra hr. Hambros side sagt, at vi på en måte har gitt anerkjennelse av den russiske 12-milsgrense ved sælfangstkonsesjonene. Nei, det kan vi ikke si, ikke på nogensomhelst måte. Vi har været meget forsiktige. For det første har den norske regjering ikke noget med konsesjonene å gjøre; men den norske regjering har passet på, at konsesjonene har fått en redaksjon, slik at de ikke kan påberopes til skade for vort standpunkt.

Hr. Indrehus henstillet at man viste forsiktighet med hensyn til sjøterritorialforhandlingene med England. Ja, jeg hadde tenkt, at Stortinget skulde få rikelig tid til å studere og sette sig inn i den sak. Nu kommer først selve meddelelsen, som blir utdelt til samtlige Stortingets medlemmer, og jeg har ikke tenkt mig at der behøver å skje noget i denne sak som ikke Stortingets samtlige medlemmer kunne få sette sig inn i. Der blir neppe spørsmål om for Stortinget i en nær fremtid å anerkjenne en nyordning, for det neste skritt som Stortinget i tilfelle må ta er bare det å gi regjeringen bemyndigelse til å fortsette forhandlingene. Der har nemlig ikke været forhandlet mellem regjeringene, der har været forhandlet mellem 2 komiteer som ikke har bunnet regjeringene, og spørsmålet blir nu om disse forhandlinger skal føres videre eller ikke. Om det som er opnådd av komiteene kan ansees for tjenlig for videre forhandlinger er det store og springende spørsmål, og der vil bli full anledning for alle interesserte til å sette sig inn i denne sak. Men jeg vil allerede på det nuværende tidspunkt ha sagt til dem som med rette og ganske naturlig er litt nervøse, når det gjelder dette viktige spørsmål, at de når de leser disse dokumenter, skal få se, at det er fiskeriene og fiskerienes interesser som har været det dominerende i disse forhandlinger. Hvorvidt da disse interesser er varetatt på en god måte og hvorvidt det som er antydnet av løsninger her er tilfredsstillende det er det som får avveies og overveies meget nøie. Men man må ikke være blind for, at den 4-milsgrensen vi nu har, er en temmelig gjennomhullet innretning, fordi det ikke engang fra Norges side hersker en bestemt opfatning av fra hvilken grunnlinje 4-milsavstanden skal måles.

Presidenten: Presidenten foreslår at statsministerens utredning og den efterfølgende debatt ikke blir å offentliggjøre. Da ingen har uttalt sig derimot blir det å anse som vedtatt. Med hensyn til å gjøre denne meddelelse tilgjengelig for Stortingets medlemmer og som det av en representant var antydnet utlegge den i lagtingssalen, så er ikke presidenten sikker på at det er den mest hensigtsmessige og praktiske måte. Jeg foreslår derfor at det overlates til presidenten å ordne det således at et eller to eksemplarer blir tilgjengelig for Stortingets medlemmer på den måte

Møte for lukkede dører, Stortinget 29. januar 1925

som presidenten bestemmer. Hvis ingen uttaler sig derimot - og det er ikke skjedd - ansees det som vedtatt.

Med hensyn til det som hr. Indrehus nevnte så var det vel vesentlig forhandlingene med England det angikk og som han ønsket skulde bli tilgjengelige. Dertil vil jeg si, at når vi har hørt professor Hjorts utredning, skal vi ta det spørsmål under behandling angående hvad der best kan gjøres med det.

Protokollen blev derefter oplest uten å foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 14.10.